

Rīgā, 2020. gada 27. martā

**Cien. Elitai Krūmiņai
Valsts kontrolieri**

Skanstes ielā 50, Rīgā, LV-1013

Biedrības „EAPN-Latvia” atbilde
uz LR Satversmes tiesas 2020. gada 13. februāra
Nr. 1-04/69-pav

Biedrība „EAPN-Latvia”, atbalstot sadarbību ar Valsts kontroli, kas tika uzsākta 2019. gada 25. aprīlī, uzskata par nepieciešamu informēt par savu viedokli Valsts kontroli jautājumā, par kuru viedokli izteikt tika aicinājusi Satversmes tiesa. Savu viedokli biedrība nosūta arī Eiropas Komisijai Briselē, Eiropas Komisijas pārstāvniecībai Latvijā, Labklājības ministrijai un Eiropas Pretnabadzības tīklam (EAPN) Briselē.

Biedrība “EAPN-Latvia” 2020. gada 13. februārī tika saņēmusi un iepazīsies ar LR Satversmes tiesas vēstuli par Latvijas Republikas Tiesībsarga pieteikumu ierosinātajā lietā Nr. 2019-27-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 “Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu un apbedīšanas pabalstu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas kārtību un izmaksu kārtību” 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. Pantam, 91. panta otrajam teikumam un 129. pantam”, ar kuru biedrība „EAPN-Latvia” tika atzīta par pieaicināto personu lietā.

Biedrība „EAPN-Latvia” kopumā atbalsta Tiesībsarga pieteikumu, kas, mūsaprāt, sagatavots gan ar juridiskiem, gan ar statistiskiem argumentiem augstā kvalitātē.

Atbildot uz Tiesneša aicinājumu izteikt viedokli, biedrība uzskata, ka Tiesībsarga apstrīdētā augstāk minētā tiesību norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam un 129. pantam. Biedrības secinājumi ir sekojoši:

1. LR Tiesībsargs savā pieteikumā ir izvērtējis Latvijas sociālā nodrošinājuma pabalstu sistēmas būtību, mērķtiecību un realizāciju tās atbilstībā LR Satversmei. Ir novērtēts, ka sociālā nodrošinājuma pabalstu mērķa grupā ir tā iedzīvotāju daļa, kam ir grūtības vai liegtas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemot dažādus pakalpojumus un preces, kuras būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

2. Tiesībsarga pieteikumā un Ministru Kabineta (turpmāk tekstā - MK) atbildes rakstā ir doti Latvijas kā sociāli atbildīgas valsts, sociālā nodrošinājuma pabalstu sistēmas pamati un to piemērošanas prakse, kā arī perspektīvo pasākumu plāni. Svarīgi, ka Tiesībsargs ir devis novērtējumu šīs sistēmas darbībai izejot no sekojoša skatījuma:
 - Vai valdības noteiktais sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs ir pietiekams, lai persona varētu nodrošināt savas pamatvajadzības;
 - Vai valsts ir periodiski pārskatījusi sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, novēršot iedzīvotāju labklājības samazināšanos.
3. Vērtējot pabalstu apmēru, jāpiekrīt Tiesībsargam, ka tas ir nepietiekošs, jo nenodrošina pat pamatvajadzību kvalitatīvu apmierināšanu. Novērtēšanu sarežģī tas fakts, ka Latvijā netiek izstrādāti minimālās materiālās nodrošinātības budžeti, t.sk. par interesējošajiem iedzīvotāju tiptiem (strādājošais, pensionārs, invalīds, dažāda vecuma bērni). Tas nozīmē, ka, **veidojot sociālo politiku, t.sk. nosakot sociālā nodrošinājuma pabalstu lielumu, atbildīgajām organizācijām nav priekšstata par šo cilvēku vajadzībām un atbilstošu patēriņu.** Tiesībsargs ir izmantojis Pasaules Bankas vērtējumu, no kā var secināt, ka Latvijā nabadzības robežvērtībai uz doto brīdi būtu jābūt 594 euro mēnesī. Latvijā sociālā nodrošinājuma bāzes pabalsta apmērs veidoja uz 2019. gada beigām 64,03 euro mēnesī, tajā pašā laikā, kā rāda Eiropas Komisijas finansēts 2015. gadā veikts pētījums par pārtikas patēriņa grozu vienai personai veselīgam uzturam, pārrēķinot uz 2019. gada apstākļiem, vajadzētu 163,86 euro mēnesī. Tādēļ loģisks ir sekojošais Tiesībsarga secinājums, ka valsts sociāla nodrošinājuma pabalsta apmērs nav pietiekams likumdevēja definēto pamatvajadzību – ēdiena, apģērba, mājokļa veselības aprūpes, obligātās izglītības – nodrošināšanai, un tā ietekme uz nabadzības mazināšanu ir minimāla. Šo problēmu neatrisina arī citi sociālās palīdzības veidi, ko var saņemt pabalstu saņēmēji – pabalsti dzīvoklim, veselības aprūpei, izglītībai, jo tas nemazina nepieciešamību cilvēkiem apmierināt savas pamatvajadzības – vispirms jau pēc pārtikas.
4. Apskatot valsts darbību sociālās palīdzības pabalstu pārskatīšanā, secināms, ka pabalstu apmērs nav ticis mainīts no 2009. gada līdz 2019. gada beigām, tātad ir bijis nemainīgs vairāk nekā 10 gadus, neskatoties uz valsts ekonomikas attīstību un dzīves dārdzības kāpumu. Valsts darbības sociālās palīdzības pabalstu pārskatīšanas izvērtēšanā nesniedz loģisku pamatojumu veiktajiem pasākumiem šajā sfērā. Jāpiekrīt Tiesībsargam, un acīmredzams ir fakts, ka būtībā valsts vispār nav pildījusi pašas noteiktos pabalstu pārskatīšanas kritērijus – valsts budžeta iespējas, ekonomisko situācijas izvērtējamu valstī un Centrālās statistikas pārvaldes noteikto patēriņa cenu indeksu ietekmi, kā arī nav pietiekami (periodiski) pārskatījusi valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu apmēru, lai

novērstu iedzīvotāju labklājības samazināšanos. MK pozīcija nabadzības problēmas risināšanā ir skaidrota atbildes rakstā par Tiesībsarga iesniegumu Satversmes tiesai, kur “pamatota” nabadzības riska sliekšņa pazemināšana no 60% (kā tas ir citās ES dalībvalstīs) no ienākumu mediānas (7. lpp), uz 40% no ienākuma mediānas (realizējot koncepciju) un vēl tālāk uz 20 % no ienākumu mediānas (realizējot Plānu minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2020.-2021. gadam (8. lpp). **Tas nozīmē, ka pēc formulas nabadzīgo iedzīvotāju skaits statistiski samazināsies, reāli nepalielinot sociālo pabalstu.**

5. MK atbildes rakstā tiek skaidrots, ka tāds rādītājs kā nabadzības riska sliekšnis un citi tiek izmantoti tikai situācijas salīdzināšanai ar citām ES dalībvalstīm un tas nenozīmē, ka iedzīvotājiem tiks sniegts materiālais atbalsts, ja viņi ir pakļauti nabadzības riskam pēc ES metodoloģijas. Kā teikts MK atbildes rakstā, Latvijas apstākļos nabadzības riska sliekšņa noteikšana 60% apmērā no ienākumu mediānas tāpat, kā citās ES dalībvalstīs (izmantojot ES metodoloģiju), nav ekonomiski pamatota un samērīga pret visas sabiedrības interesēm (8. lpp). Šeit var piekrist MK teiktajam, tikai no pretējās pozīcijas puses. Latvijai nav piemērojama mehāniska ES bagāto valstu metodikas mehāniska pārskatīšana, jo būtiski atšķiras attīstības līmenis un līdz ar to ienākumu mediānas. **Latvijas apstākļos pat 100% un vairāk no ienākumu mediānas būs būtiski mazāk nekā šie 60% no bagāto ES valstu iedzīvotāju ienākumu mediānas.**
6. MK atbildes rakstā dotā tēze, ka “personas ienākumiem būtu jāaug nevis no valsts sniegtajiem pabalstiem, bet gan no darbā gūtajiem ienākumiem un no valsts ekonomiskās attīstības kopumā” (8. lpp) **ir nekorekta, jo tiek runāts par personām, kuras nevar (daļēji vai pilnībā) iesaistīties darba tirgū un kurām nepieciešams šis valsts sociālais atbalsts.**
7. Pašlaik visi nepieciešamie pasākumi nabadzības mazināšanā, kā apliecina MK nostādnes, atduras pret budžeta iespējām. Jāpiekrīt Tiesībsarga vērtējumam, ka “līdz šim valsts budžeta iespējas ir bijis vienīgais arguments, kādēļ valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts nav ticis palielināts un pārskatīts. Arī valdības nākotnes plāni tiek balstīti tikai uz ierobežotām budžeta iespējām, nevis uz objektīvām sociāli ekonomiskām vajadzībām”.

Uzskatām, ka beidzot valdībai (Ekonomikas, Finanšu, Labklājības ministrijām un citiem) jāpariet no pasīva nodokļu savācēja pozīcijas uz aktīvu tautsaimniecības attīstītāju, tādējādi radot jaunas darba vietas un paplašinot nodokļu bāzi. **Pasīva novērotāja pozīcija nedod nabadzības problēmas samazināšanas risinājumu.**

8. Kopumā atbalstam LR Tiesībsarga prasību un ticam, ka Latvijas valsts kļūs par sociāli atbildīgu valsti arī pēc būtības.

Ar cieņu,

Laila Balga, biedrības „EAPN-Latvia” valdes priekšsēdētāja

Informāciju sagatavoja:

Andris Burtnieks, ekonomikas zinātņu doktors, *Reference Budgets* darba grupas vadītājs